

Kortere arbeidsdag, utvidet skoleplikt

Taler

Einar Gerhardsen

Dato

1 januar 1959

Sted

NRK

Omstendigheter

Nyttårstale

1 Kjære lyttere,

Vi står igjen ved et årsskifte. Det 14. etter krigen. Men ennå synes den fjern, den freden som Roosevelt og Churchill i 1941 i sin atlantehavserklæring stilte opp som målet for demokratiens kamp. En fred som tillater alle nasjoner å bo trygt innenfor sine landegrenser, og som gir alle mennesker i alle land sikkerhet for at de kan leve uten frykt.

Dessverre må vi vel si at verdens folk ennå i 1959 lever sitt liv nærmest i fryktens tegn. Om det så er freden selv, så bygger den på fryktens prinsipper.

10 Hovedmaktenes visshet om at den ødeleggende gjengjeldelse de kan utsette hverandre for om en storkrig slippes løs. Vi må vel godta at freden i øyeblikket blir mest effektiv trygget gjennom denne fryktens balanse, men det er vanskelig å godta den som et varig grunnlag for fred. Den kan lett føre til et rustningskappløp uten ende. Sannsynligvis vil den også føre til en spredning av atomvåpnene til stadig flere stater. At en slik utvikling rommer i seg nye faremomenter kan vi ikke lukke øynene for. Den eneste vei som kan føre til en varig trygging av freden, synes å være en kontrollert nedrustning som gjennomføres på en slik måte at den ikke skaper vesentlige forrykninger i maktbalansen. Det lyder som en enkel formel, men erfaringene har vist at den i praksis er den vanskeligste å løse. Løsningen strander først og fremst på én ting - den gjensidige mistillit. Den har hittil gjort det umulig å bli enige om hvorledes en kontrollert nedrustning skal settes i verk. Ingen våger å ta risikoen ved det første skrittet. Slik har det i alle fall vært hittil.

25 Nå får vi se hvorledes det vil gå i det nye år, da skal FNs store nedrustningskomité, med representanter for alle medlemslandene, begynne sine drøftinger. Det gjelder at den finner effektive arbeidsformer om den skal kunne

greie å få forhandlingene ut at det dødvannet som de så lenge har befunnet seg i.

30

Den tendens til økning i tallet på internasjonale kriser som vi har kunnet iaktta de siste par årene understreker behovet for avspenningen mellom stormaktene. Hittil har det lyktes å begrense omfanget av disse krisene og hindre dem i å
35 tilspisse seg ytterligere. Resultatene er nådd gjennom en klok forening av besluttsomhet og måtehold. I det nye året må vi være forberedt på å møte lignende situasjoner. Det ligger nær å nevne Berlin-krisen i denne sammenheng. Vi må tro at også den vil kunne løses uten å fremkalle noen katastrofe.

40 Det er nå ti år siden NATO ble dannet som de vestlige demokratienes forsvarsorganisasjon. Vi er ikke tvil om at den nettopp som forsvarsorganisasjon har svart til hensikten, og at den har bidratt effektivt til å konsolidere demokratiene i Europa og til å forebygge krig. Rent militært føler vi oss i dag ganske annerledes trygge enn vi gjorde for ti år siden, men kanskje kunne en
45 sette inn mer av den styrke som NATO gjennom sitt samhold representerer, til å søke de politiske løsninger som kan lede til avspenning. Militær styrke er ikke noe mål i seg selv. Det avgjørende ord må derfor alltid ligge hos de ansvarlige politiske representantene og ikke hos generalene. Det gjelder også de risikoavveininger som er en så viktig del av det europeiske sikkerhetsproblem.

50

Et lyspunkt i året som gikk er at FN har styrket sin stilling. Verdensorganisasjonen har mer effektivt enn før kunnet gripe inn i internasjonale konflikter, og den har bidratt til å løse dem på en fredelig måte. Norge hilser med glede denne utvikling. Vi ser det som en politisk nødvendighet
55 at de store internasjonale problemer drøftes og får sin løsning innen en organisasjon der alle verdens folk kan møtes. Derfor støtter vi også universalprinsippet når det gjelder medlemskap i FN, og vi håper at det snart må bli gjort slutt på den urimelighet at jordens folkerikeste stat holdes utenfor organisasjonen.

60

Om hendingene her hjemme kan en si at vi på det økonomiske området opplevde atskillige skuffelser det siste år.

Det begynte med at sildefisket slo feil, slik at det oppsto store vansker i en rekke
65 kystdistrikter. Og etter hvert fikk vi mer og mer kjenne virkningene av konjunkturedgangen ute i verden. Det tilbakeslaget som Amerika nå har

gjennomlevd er det tredje og kraftigste etter krigen. Denne gangen fikk også den europeiske økonomi et tilbakeslag. For første gang på mange år ble vi stilt
70 overfor en samtidig nedgang i Amerika og Europa. Derfor måtte vanskene bli betydelige, så mye mer som Norge er mer avhengig av utenrikshandel og skipsfart enn de fleste land.

Trass i konjunkturedgangen har vi stort sett holdt oppe den høye
75 levestandarden som vi har nådd ved sterk økonomisk utbygging gjennom en lang periode. Utbyggingen har fortsatt, og næringslivet har i dag en større kapasitet enn noen gang før. Men året som gikk brakte ikke noen ny, alminnelig framgang i produksjon og forbruk. De foreløpige oppgaver som står til rådighet tyder på at det til og med har vært en svak nedgang i vår samlede produksjon.

80 En slik utvikling gir seg en rekke uheldige utslag. Det som kanskje gir størst grunn til bekymring er at sysselsettingen i industrien har sunket. Vi har fått sysselsettingsproblemer som har gjort det nødvendig å gjennomføre ekstraordinære tiltak. Ute i verden synes man nok at de norske
85 sysselsettingsproblemene slett ikke er alvorlige. Og i mellomfolkelige organisasjoner er Norge like til det siste blitt kritisert for å holde overbeskjeftigelse. Men i vårt land ser vi annerledes på saken. Og Stortinget har enstemmig gitt sin tilslutning til en lang rekke tiltak som skal bidra til å holde sysselsettingen oppe. Til disse tiltakene hører de store offentlige bygge- og
90 anleggsarbeider som nå er i gang.

Enda meget er blitt gjort, kan vi likevel ikke være tilfreds med situasjonen. Den registrerte ledigheten er blitt for høy. Regjeringen forbereder derfor ytterligere tiltak som om nødvendig kan stimulere økonomien. Hva som i tilfelle skal
95 gjøres og hvor meget som skal gjøres, må vurderes på bakgrunn av hvordan konjunkturutviklingen sannsynligvis vil arte seg. Og i dag er utsiktene betraktelig lysere enn ved forrige årsskifte.

Nedgangen i Amerika ble på forsommeren nesten dramatisk avløst av et nytt
100 oppsving. Dette kom som resultat av en bevisst omlegging av den økonomiske politikken. Den amerikanske industriproduksjonen har nå steget uavbrutt i mange måneder og ligger nær oppunder siste toppnivå. Mange store forbruksvareindustrier satte rekord allerede i oktober. Aksjekursene har steget til et usedvanlig høyt nivå, åpenbart fordi næringslivet venter fortsatt oppgang. I
105 Vest-Europa har mange land lagt om den økonomiske politikken, slik at den

virker mer stimulerende. Også i Vest-Europa er produksjonsutsiktene blitt bedre selv om vi ikke kan se noe sterkt markert oppsving som i Amerika.

110 I de siste dagene er det inntruffet en rekke viktige begivenheter.

Det er innført friere omveksling for pund og en rekke andre valutaer - blant dem de norske kroner. Den europeiske betalingsunion er oppløst og erstattet av en ny betalingsavtale. Den franske franc blitt skrevet ned, samtidig som Frankrike
115 har gjennomført en rekke andre drastiske tiltak. Rekkevidden av disse forskjellige begivenheter er det ennå for tidlig å vurdere. Det kan innebære både fordeler og ulemper. Det avgjørende er hvilken økonomisk politikk som kommer til å føres i verdensmålestokk. Det økonomiske samarbeid mellom landene har dessverre i den senere tiden sviktet på viktige punkter. Mer enn
120 noensinne er det nødvendig at de vestlige land samarbeider om en konstruktiv politikk, som kan sikre en jevn og hurtig økonomisk framgang. Dette er en livsviktig oppgave som Norge må bidra til med alle de midler det rår over - og oppgaven kan løses.

125 Om mye er usikkert - så er én ting sikkert - alt det vi her hjemme kan gjøre for å øke effektiviteten og bedre konkurranseevnen er bare av det gode. Økt effektivitet og ny vekst i produksjonen vil gjøre arbeidsplassene tryggere og landet rikere. Betingelsene ligger til rette for det, og resultatet vil åpenbart i høy grad bero på oss selv.

130

Her vil jeg gjerne nevne at det norske samfunn til våren skal sette en stor og dristig reform ut i livet. Den alminnelige arbeidstiden skal forkortes fra 48 til 45 timer. Og mange bedrifter vil gjeninnføre ordningen slik at arbeiderne og funksjonærene får fri annenhver lørdag. Det har alltid vært en forutsetning at
135 denne reformen bør gjennomføres på en slik måte at den ikke hemmer den alminnelige vekst i produksjonen. Alle parter i arbeidslivet har her et ansvar, og ikke minst arbeiderorganisasjonene. La oss alle, uansett yrke eller sosial stilling, gå inn for at reformen skal bli vellykket, slik at forutsetningene holder. Det vil få den største betydning også for hvor hurtig vi senere kan gå videre med sosiale
140 reformer, enten vi nå velger enda mer fritid eller foretrekker andre tiltak.

Så må jeg si noen ord om konkurranseevnen.

Kostnadsnivået i Norge må holdes innen rimelige grenser. Gjennom en rekke år

har vi hatt en kombinert pris- og inntektsstigning. En lignende utvikling har foregått nesten overalt i verden, og hittil er ikke det norske kostnadsnivået kommet uforholdsmessig høyt opp. Men i dag foreligger en fare for at så kan skje.

150

Hvis leveomkostningene til våren passerer den røde streken, vil vi få en ny oppregulering av lønninger, jordbrukspriser og så videre. Dette kan i tilfelle komme til å svekke oss alvorlig i konkurransen med andre land og true sysselsettingen. I denne situasjonen har de store organisasjoner en viktig rolle å spille. Det er interessekonflikter mellom dem, men i vårt land er vi heldigvis kommet så langt at organisasjonene kan vurdere sine egne interesser i lys av hele landets økonomiske stilling. Og i den nærmeste tid framover vil organisasjonens forståelse av å burde tilpasse sine krav og disposisjoner under helhetens synsvinkel, bli satt på en ny prøve. Det var på denne bakgrunn at regjeringen, i forståelse med de store organisasjonene, satte ned det firemannsutvalget som skulle se på prisproblemene. Tanken var at et slikt utvalg skulle kunne gi et viktig bidrag til et samlet opplegg, som både myndighetene og de forskjellige organisasjoner kunne samle seg om, og som kunne sikre at prisutviklingen blir mer tilfredsstillende. Utvalgets innstilling ble avgitt for noen tid siden og er nylig blitt offentliggjort. Regjeringen drøfter nå saken med organisasjonene. Vi må håpe og tro at disse rådslagninger vil føre til et positivt resultat.

Opphevingen av behovsprøvingen i alderstrygden fra 1. januar betyr et nytt og viktig skritt framover på det sosialpolitiske området. Det skulle nå bli lettere å nå fram til ordninger med bedrifts- og yrkesgruppepensjoner, slik at også eldre mennesker i høyere grad kan få del i vår stigende levestandard.

Det vært atskillig debatt om forslaget til ny skolelov. Men det må være riktig å si at omdet har vært ulike meninger om detaljer i forslaget, så har det vært en stigende forståelse for nødvendigheten av å utvide den obligatoriske skolegang til ni år. Dette vil særlig komme de kommuner til gode som har ligget etter i sin utbygging av skolen. Det vil ta noen år før niårig skole er gjennomført over hele landet, men en rekke kommuner er allerede godt i gang med å planlegge sin skole, med sikte på lengre skoletid, og det skulle tyde på at det er interesse for å realisere tanken om utvidet skoleplikt. Dette vil gi bedre grunnlag for den oppvoksende slekt til et rikere personlig liv og til å kunne fylle sin plass i arbeidslivet og i samfunnslivet for øvrig.

185 La meg til slutt få bringe en takk til hver enkelt som på sin arbeidsplass har ytt sitt til det beste for vårt land. En hilsen til dem i industri, jordbruk og fiske. Til våre sjøfolk i handelsflåten, til dem som har sitt yrke på kontor og i samferdsel, til våre vitenskapsmenn, til dem i militære forlegninger, og til våre husmødre.

190 En hilsen og takk til alle landsmenn, hjemme og ute. En særlig hilsen med gode ønsker sender vi kong Olav og hans familie.

Det er i år hundre år siden Bjørnson skrev Ja, vi elsker dette landet. Denne sangen som i høytidsstunder og i motgangsdager har utløst følelser for vårt land
195 og vårt folk, og som har mant til samhold og til å sette krefter inn for at Norge alltid kunne stige fram, i pakt med våre beste tradisjoner, mot en bedre framtid. La denne sangen være den felles nyttårshilsen vi gir hverandre, i ønsket om et godt år for Norge.

200

Kilde

www.regjeringen.no

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/kortere-arbeidsdag-utvidet-skoleplikt>

205

210

215

220